EI?

Leo Luks. Nihilism ja kirjandus. *Ei* kogemine filosoofia ja kirjanduse ühtesulamisel. (ACTA Universitatis Tallinnensis.) Tallinn: TLÜ Kirjastus, 2015. 263 lk.

Ajastul, mil (enam) ei ole üldkehtivat tõde, ei ole ka alust tegelikkuse ja väljamõeldise eristamiseks. Kui oletada, et just tõetul ajastul me parajasti elamegi, siis tekib küsimus, mida see kaasa toob. Näiteks J. G. Ballard tuletab siit uue rolli kirjanikule: „Tasakaal fiktsiooni ja reaalsuse vahel on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt muutunud. Nende rollid on järjest rohkem ümber pööratud. Me elame maailmas, mida valitsevad kõiksugu fiktsioonid – lauskaubandus, reklaamitööstus, poliitika, mis on käsitletav reklaamitööstuse alamharuna, igasuguse kogemusele vastava originaalse reaktsiooni ennetav tühistamine teleekraani poolt. Me elame hiiglaslikus romaanis. Kirjanikul on nüüd üha vähem tarvis oma romaanile fiktsionaalset sisu leiutada. Fiktsioon on juba olemas. Kirjaniku ülesandeks on leiutada reaalsus."[1]

Leo Luks on teoses „Nihilism ja kirjandus" valinud teise tee: üldse loobuda tegelikkuse mõistest, rahulduda olukorraga, kus saamegi rääkida vaid erinevatest väljamõeldistest. Sel juhul vajab uut rolli näiteks ka filosoofia, mis on traditsiooniliselt tegelenud just tegelikkusega. Luks ütlebki, et uues olukorras peavad filosoofia ja kirjandus ühte sulama. Kui-

[1] Vt J. G. Ballard, eessõna romaanile „Crash". Jaak Tombergi käsikirjaline tõlge.

das nii tekkiv uus (ühis)valdkond toimib? Millised potentsiaalid siin avanevad? Umbes nii saab kokku võtta Luksi teose lähtepunkti. Siit tekib võimalus erinevateks vaatlusretkedeks uuele ühisalale. Raamat, mis ettevõetud ekspeditsioonide põhjal sündis (omamoodi reisikiri), ei sobi igaühele, kuid õigesti tarvitades on siin mõndagi naudingulist.

Luks on oma teose minategelasest[2] teinud üksjagu koomilise tegelaskuju, kes ühelt poolt adub, et uutes oludes ei ole vaja ega saagi enam oma tegevusi põhjendada, sest igasugune põhjendamine eeldab ühel või teisel moel midagi tegelikkuse-sarnast. Kuid teisalt tunneb ta selle järele ikka ja jälle vajadust. Põhjendused (aga ka ettevalmistuste kirjeldused) võtavadki enda alla kaks kolmandikku teosest. Mõneti saab seda selgitada asjaoluga, et osa reisirahast maksis kinni sponsor – Akadeemia –, kes elavat vähemasti tegudes õndsalt Tõe ajastus edasi ja nõudvat ka selle ajastu kohaseid aruandeid. Siiski jääb ebaselgeks, mil määral kirjutab minategelane oma aruandeid kohusetundest või lausa parodeerimislustist ja mil määral annab siin endast märku sisemine sund või halb harjumus, mida ta ei suuda kuidagi maha jätta.

Sestap on aruannete staatus üksjagu segane. Kas need pretendeerivad viimase tõe staatusele? Või on need juba osa uuest olukorrast, kus erinevad lood on põhimõtteliselt ühevääršed, nii et ainuke, mis paneb ühte eelistama teistele, on suurem veenmisjõud? Kas võib niisiis öelda, et aruannetes kajastub vaid üks versioon, mille kõrval võib olla palju teisigi? Ja üldse, kas aruanded jutustavadki enam ühte ja sama lugu või avaldub nende mitmuse taga ka lugude mitmus?

Igal juhul võib aimata, et aruannete taustaks on filosoofias mitmendat sajandit valitsev identiteedikriis. Aja jooksul on endisest teadmiste kuningast eraldunud aina enam eriteadusi: füüsika, matemaatika, sotsioloogia, psühholoogia jne. Ühel hetkel oli filosoofia juba sedavõrd „õhuke", et pidi loovutama kuningatiitli teadusele. Ühtlasi tekkis küsimus, kas filosoofial on üldse iseomast objekti: iga kord, kui siin moodustub teadmistest mõni stabiilsemat sorti territoorium, eraldub see üsna ruttu uueks eriteaduseks. See on omakorda tekitanud küsimuse, kas filosoofiast on saanud igand: kui tal pole enam eriomast objekti, siis mis mõte tal üldse on? Nii et kui filosoofia oleks tegelane romaanis, siis iseloomustaksid tema hingeelu eneseotsingud, pidev allasurutud paanikaseisund ja kättemaksu sepitsemine uuele kuningale.

Nende eneseotsingute üks rada sai alguse kahtlusest, kas filosoofiat ikka peab tingimata määratlema objektiivsuspüüdluse kaudu. Võib-olla see ei peagi olema objektiivne (nagu teadus), vaid on (kunstile sarnaselt) juba loomu poolest s u b j e k t i i v n e? Selle raja peal sai rõhutada erinevaid asju: institutsioonide ja arusaamade ajaloolist sattumuslikkust; maailma muutuvust, selle protsessilist loomust; kogemusele omast tervikuloogikat ja ainulisust, mida ei anna lõhkuda analüütilisteks tükkideks (nagu teevad reaalteadused) ja mida tuleb sestap püüda teistsuguste vahenditega; inimese irratsionaalsust, tungilist iseloomu jne.

Ühel või teisel moel andsid kõik need aspektid alust maailma kirjeldamise kõrval või asemel iseendaga töötamiseks. Nii kirjutas Michel Foucault: „Ma tean väga hästi, ning ma arvan, et teadsin seda juba lapsest saati, et teadmiste abil maailma ümber muuta ei saa. [---] Ent samuti tean ma, et teadmine saab meid endid muuta, et tõde pole ainult maailma dešifreerimiseks (ja võib-olla ei dešifreeri see, mida me tõeks nimetame,

[2] Luks oma tekstis eksplitsiitselt *minategelast* ei maini. Kuid kes muu saaks kirjanduse ja filosoofia ühtelangemise järel enam tekstis rääkida? Põhimõtteliselt võiks seda teha ka *jutustaja*. Kuid jutustaja termin seondub pigem neutraalse ja kirjeldava tooniga. Luksi teksti rääkija on aga aktiivne, tegutseb pidevalt, t e e b mõtet, isegi kui see jääb väljamõeldise staatusse. Nii ei ole muud võimalust kui pidada teda minategelaseks.

üldse mitte midagi), vaid et kui ma tõde tean, siis see muudab mind."[3]

Ka Leo Luks töötab subjektiivsuse rajal. Kuid tema jaoks (ja autorite jaoks, kellest ta lähtub) ei anna võimetus maailma või inimkogemust üldkehtivate seaduspärade abil paika panna alust pöördumiseks kuhugi mujale (näiteks endasse), vaid tekitab kiusatuse seda võimetust lähemalt uurida ja öelda, et see kätkeb midagi tuumset inimkogemuse või lausa maailma enda kohta. Ühismõõdutus eri inimeste kogemuste vahel ei ole siin probleem, mis vajaks ületamist, vaid tuumne omadus, mis vääriks omaette kogemist ja nautimist. Filosoofia oma uues ühenduses kirjandusega võikski tegelda just sedasorti mõjuvate luhtumiskogemuste loomisega, kusjuures seda kahel nõlval: esimesel, n-ö faablinõlval[4] keskenduda aina uute maailmade loomisele, mis ei laseks ühel faablil jõuda ainutõe staatusse; teisel, n-ö luulenõlval tuua esile luhtumise kogemus selle puhtal kujul.

***

Raamatu minategelase aruandeid lugedes tabas mind ühel hetkel rahutus. Need aruanded on paratamatult väljamõeldised, niivõrd kui kõik on väljamõeldis. Kuidas neid siis hinnata? Luks ise ütleb, et sel juhul loeb ennekõike nende retooriline veenvus. Kas tõesti? On olemas ju väljamõeldisi, mis on igati veenvad, aga ei paku meile mingit huvi. Ütleksingi, et väljamõeldisi hindame me ennekõike vastavalt sellele, kas nad pakuvad pinget. See ei nõua ükskõnes retoorilist veenvust, vaid on seotud laiemalt võimega pakkuda omanäolist kogemust.

Milles seisneb Luksi raamatu omanäolisus? Kindlasti on intrigeeriv juba lähtepunkt ise. See viib minategelase triivima erinevate mõttepositsioonide vahele, mis lähtepunkti potentsiaali on kuulda võtnud. Tema võime anda erinevate mõtlejate keerukaid mõttekäike selgelt ja kompaktselt edasi on muljet avaldav. On tunda, et tegu on kogenud pedagoogiga. Mitme muidu hämaraks jäänud mõtleja omailm sai mulle oluliselt tuttavamaks. Seda häirivamalt mõjus selle kõrval adumus, et minategelane näib järjekindlalt loobuvat kõikidest paljutõotavatest teeotstest, mida refereeritud autorite mõttemaailmad talle välja pakuvad, ning hoiab buldogi visadusega kinni ühest üksjagu lihtsamast positsioonist.

Lühidalt öeldes võiks seda nimetada s o f i s t i positsiooniks, kõikeläbivaks relativismiks, mida kehastavad väga hästi näiteks Protagorase ideed: inimene kui kõige mõõt, tõe subjektiivsus, inimestevaheline ühismõõdutus, retoorika primaarsus ülejäänud teadmiste ees jne. Paratamatult tekib küsimus, miks kaitsta seda üksjagu vaest positsiooni praegu, ligi 2500 aastat pärast Protagorast.

Kui Luksi minategelane usuks tõe olemasollu, võiks ta vastata, et positsioon võib olla lihtne, kuid sellegipoolest vastata tõele. Aga ta ei usu tõe olemasollu. Ja samas ei taotle ta ka kirjanduse kriteeriumide kohaselt huvipakkuva positsiooni loomist. Ometi on tekstis pinge olemas. Selles on huvitav liikuda, isegi kui (ja võib-olla eriti kui) seal sisalduvate mõtetega mitte nõustuda.

Neid küsimusi vaagides jõudis mulle pärale, et Luksi raamatu iseära ei tulene tema positsiooni iseäralikkusest, vaid millestki muust. Pinget pakub siin hoopis see, et erinevalt Protagorasest, kes tegutses e n n e suure metafüüsikatraditsiooni väljakujunemist, kirjutab Luks p ä r a s t selle väidetavat pankrotti, astudes tekkinud pankrotipesaga iseäralikku suhtesse. Tühjalt lehelt alustades ei suudaks tema tuumselt pidur-

[3] M. F o u c a u l t, An interview by Stephen Riggins. – The Essential Works of Foucault, 1954–1984. Kd 1. Toim P. Rabinow. Tlk R. Hurley jt. New York: New Press, 2007, lk 130–131.

[4] „Faabel" viitab siin kokku klappivale loole, tähenduslikule ja vormilisele tervikule, mis tekitab omaenda tõe (lk 85). Seejuures ei mõisteta tõde enam tegelikkusele vastavuse tähenduses (selle võimalikkust nihilismi mõtlemine eitab), vaid avatusena valele. „Ei ole tegelikkust ja näivust, vaid lõputu hulk üksteisega põimuvaid ja üksteisest tõukuvaid faableid" (lk 86).

dav häälestus käivitada midagi viljakat. Kui oleksime nii vaesed, et meil poleks midagi süüa, väljendaks näljatunne üksnes olukorra paratamatust. Kuid rikkana, paljude valikuvõimaluste ees muutub nälgimine juba üksjagu tähenduslikumaks ning naudingulisemaks.

Nii tuleb öelda, et Luksi raamatu minategelane vajab metafüüsikat, tõde ja tähendust, kuid vajab neid üksnes varemetena. Kummalisel mõttekalmistul, milles ta ringi luusib, sirnates siin seda ekstõde, seal toda ekstähendust, on vaid üks funktsioon: anda võimalus pilgu ärapööramiseks, pearaputuseks ja trotslikuks lausumiseks: tänan, ei!

Kui säärane protseduur lugejale pinget pakub, siis ennekõike põhjusel, et varemed, mille restaureerimisest Luksi minategelane keeldub, pääsevad resoneerima nende varemetega, mida lugeja tajub endas või enda asemel. Mida kiiremaks läheb nüüdisaegne elurütm, seda vähem jõuavad meie mõtted ja kogemused areneda n-ö täiskujule ning seda enam hakkab kogemus sarnanema sünesteetiku omaga: täiskujul mõttekäigud asenduvad audiovisuaalsete kaadrikatkete ja -kokutustega, mis imbuvad üksteisesse ning tekitavad lühiseid, mis omakorda kutsuvad esile aina uusi kaadreid ja lühiseid. Isiksus nii turbulentses kasvukohas hästi ei kasva. Selle asemel on üksnes kogum isikufragmente, -setteid. Ometi räägivad nii meedia kui ka suur osa kirjandusest meile terviklikest isiksustest, kellest maailm meie ümber kubisevat ja kes me ka ise peaksime olema, võib-olla ehk kunagi juba olimegi. Nii on järjest raskem endid kogeda teisiti kui endistena – isikuvaremetena ehk varisemisohtlike eksisikutena, kelle elulood ja pikaajalised plaanid ei ole enam terviklikud, õigemini, ei ole enam kunagi olnud terviklikud. Luksi trotsifilosoofiline häälestus kõlab säärase seisundiga üsna täiuslikult kokku.

***

Luksi minategelase reisiaruandeid lugedes ei saanud ma üle ega ümber adumusest, et ta on kahtlaselt filosoofia poole kaldu. Kui tegelikkus kaob ja jäävad vaid väljamõeldised, siis võiks arvata, et filosoofia ja kirjanduse ühtesulamises jääb tugevamaks pooleks just kirjandus. Seda mõtet äärmusse viies võiks lausa öelda, et mingist ühtelangemisest ei saagi juttu olla: kui jäävad vaid väljamõeldised, siis jääb üksnes kirjandus. See äärmuslik positsioon on siiski üsna ebahuvitav. Sellegipoolest tundub üllatav, et aruannetes on kirjandusele jäetud sedavõrd põdur roll. Ühes kohas ütleb minategelane otsesõnu: „filosoofia nõrgenemine kirjanduseks" (lk 82, minu rõhutus – *E. H.*).

Kas tõesti on kirjandus midagi, milleks filosoofia saab nõrgeneda? Kas igast läbikukkunud filosoofist saab tõesti automaatselt kirjanik? Milline arrogants! Sama hästi võiks küsida, mis peab kirjandusega juhtuma, et see nõrgeneks filosoofiaks, ja nentida, et kirjandus on miski, milleks saab ennekõike üleneda; et kirjanduseni jõudmine on saavutus, mis pole sugugi igaühele kontimööda, olgu ta filosoofina kui tahes võimekas. Veidi tasakaalukam oleks küsimus, mis peaks omakorda juhtuma kirjanduse poolel, et see muutuks leplikuks ja vastuvõtlikuks nõrgenenud filosoofia poolt pakutavale.

Minu jaoks kerkib filosoofia ja kirjanduse ühtesulamise potentsiaal ennekõike nende (endisest) erinevusest, sellest, et üks neist on ajalooliselt kohelnud maailma nagu tegelikkust ja teine loonud väljamõeldisi, mille sees ilmnevad tegelikkuseavaldused. Potentsiaali näen selles, et ühes valdkonnas välja töötatud nägemis- ja ütlemisviisid saavad viljakal moel põimuda ja sattuda otseühendusse teises valdkonnas väljakujunenuga.

Selles põimumises saab eristada kahte astet. Esimeses langevad kokku filosoofia ajalugu ja kirjandusteadus, nii et tekib võimalus kirjeldada filosoofia ajalugu kirjandusteoreetiliste vahenditega ja vastupidi. Siin säilib veel teoreetiline hoiak, siht ütelda midagi (kirjandusliku või filosoofilise) praktika kohta. Ka Luksi minategelane kirjutab taotlusest „teostada nihilismi mõtlemist lugemisviisina" (lk 140), st rakendada

nihilistliku mõtte tulemeid eesti kirjanduse peal, avada seda uuel moel, tõestada, et ka kirjanduses on nii mõteldud.[5]

Selle astmega piirdumine eeldaks tegelikkusetasandi alalhoidmist. Luksi minategelane sellest teatavasti keeldub. See peaks teda paratamatult viima ühtesulamise järgmisele, radikaalsemale astmele: kui ainuke, mida saab kirjanduse kohta välja pakkuda, on väljamõeldised, siis kaotab teoreetiline hoiak kehtivuse ning muutub praktilisest poolusest eristamatuks. Sealjuures peaks domineeriva rolli saavutama praktika – (kirjanduslik ja filosoofiline) looming oma võtete, vormide ja häälestuste kirevuses. Sel juhul ei taanduks kirjandus enam mõne filosoofilise positsiooni illustratsiooniks ja avaneda saaks talle eriomane potentsiaal, mille kokku- ja lahkukõlad filosoofiale eriomase potentsiaaliga võiksid sünnitada nii mõndagi huvitavat.

On üllatav, et Luksi raamatust me midagi sellist ei leia: on üksnes äratuntavalt teoreetilised mõttelõngad, mille nõrgenemine väljendub ennekõike häälestuses, noodijoonte kohale kirjutatud juhistes, mis asetavad teooriate väljamõeldisteks kujutlemise töö üheselt lugejate õlgadele.

Sellest, milline võiks olla kirjanduse ja filosoofia kokkulangemise viljakas potentsiaal, annab hoopis parema aimuse üks teine raamat – Toomas Raudami „Essee sõprusest".[6] Siin on esialgu selgelt eritletavad kaks häält: esimene on distantseeritud, teoreetiline ja viitab endale kui „meiele", teine on soe, isiklik ja kõneleb endast kui „minast". „Meie" on referatiivne ja teoreetiline, „mina" aga jutustab asjakohaseid seiku enda elust ja väljamõeldud lugusid, jutustab õrnalt, andes ühtlasi mõista, et teooria toimib alati vaid mingi maani ja edasi tuleb midagi muud, kogemusala, milles väljapuhastatud mõttekonstruktsioonid alla annavad, segude ala, segatud tunded, mitte üks või teine, vaid alati korraga mitu kihti. Sellest lähtuvalt peavad segunema ka kaks häält või hääleregistrit ise. Nende lahushoidmise võimatus näibki olevat üks Raudami tuumsemaid häälestuslikke lähtepunkte. See on nagu kirjandus ja ei ole ka, nagu filosoofia ja ei ole ka, vahevorm, mille täpsel piiripealsel asendil on oma tugev lumm.

Miks Luks oma teoses sama kaugele minna ei saa? Kindlasti tuleb siin meeles pidada Luksi aruandekohuslust Akadeemia ees ja vajadust järgida nõutud formaati. Sel juhul tuleks nentida, et muudes oludes oleks tema teos võinud võtta sootuks teistsuguse vormi. Kuid ühtlasi saab küsida, kas ei tulene Luksi pidamajäämine teooriasse juba tema iseäralikust perspektiivist, mis pühendub ennekõike ei-le ja ei-misele.

Luksi minategelase loodud ei-mise mõiste on huvitav. Ta käsitab seda tuumselt protsessilisena ja hargnevana, vastandades seda ühtsusele, kindlale aluspõhjale, stabiilsetele väärtustele ja õnnestunud lõpptulemustele, mida ta seostab jaa-ga – kolmainsusega „Absoluut, olemine, Jumal" (lk 43). Ei-va protsessi viimast äärmust kehastab siin ülim umbisikulisus: „...eesti keeles on meil võimalik moodustada kõige ebamäärasem impersonaalne verb: *ei-b* (vrd sajab, koidab). Nihilismi mõtlemise kogemuslikuks taotluseks on püsida *ei-mises*, vaatamata tähendusintentsioonide pidevale täitumisele, tähenduslikkuse virr-varrile *ei* ümber" (lk 42).

Kui selle nägemusega nõustuda, siis ongi juba raske näha, mis kaalu võiks enam olla loomingu ja praktika positiivsel aspektil – millegi moodustamisel. Väljamõeldises kehastuvale moodustamise aspektile viitavad nii kreeka *poiesis* kui ka ladina *fictio*. Ent kui seame moodustamise asemel põhirõhu hävitusele, peatamisele, tagasihoidmisele – luhtumuslikule ei-misele –, siis võib

[5] Luksi minategelase võime kohta eesti kirjandust uudselt avada on põhjalikult kirjutanud Märt Väljataga ja Hasso Krull: vt M. Väljataga, Nõrga mõistuse dogmaatika. – Vikerkaar 2016, nr 1–2, lk 170–175; H. Krull, Nimetusse, tähendusetusse, tühjusse, öösse, vaikusesse. – Vikerkaar 2016, nr 1–2, lk 175–182.

[6] Vt T. Raudam, Essee sõprusest. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2012.

teooriale omane toimeviis (astuda nähtustele vastu, vaadata neid neutraalsest kaugusest ja jahutada neid paika) ollagi juba mõjuvam tööstrateegia.[7]

Iseenesest võiks ju samas protsessilises võtmes tõlgendada ei-mise kõrval ka jaa-mist. On vähe alust jaa sidumisel ainult lõpptulemuste ja suurte väärtustega, saati siis õnnestumisega. Pigem märgib õnnestumine (nagu ka luhtumine) protsessi katkemist ja toob meid (vähemalt kujutluses) vaatepunkti, kus lugu on läbi ja tulemused käes. Nii mõeldes tuleks tõelist protsessilist jaa-mist otsida hoopis paljutõotavast pooleliolekust, mille puhul pole veel teada, kas ees ootab luhtumine või õnnestumine, ja see polegi tähtis; loeb üksnes elav potentsiaalsus, milles sisalduvat pinget oma võimete piiril edasi töödeldakse, et selle tuumne mitme- või eeltähenduslikkus jõuaks mõjuvaima vormi(s)tuseni. Just sellisena kujutan ette ka Luksi seisundit oma raamatu kirjutamise ajal.

Sellest perspektiivist näib, et Luksi minategelane ajab ei-misele ja jaa-misele omase protsessilisuse, nagu ka neile vastavad häälestused, pidevalt sassi. Nii ütleb ta näiteks, et Ilmar Laabani häälutusluule on nihilistlik ei-mine, katkestuste tekitamine tähendusse (lk 116). Kuid Laabanit tundes on ilmne, et nii tõlgendades moonutame me Laabani taotlusi. Sürrealistina katkestab ta teadvuse voogu ennekõike selleks, et paremini kutsuda esile puhast jaa-mist meie mitteteadvustes ja kehades, mida teadvus muidu takistaks ja nihestaks. Samuti tundub küsitav, kas Michel Foucault' loometeed on ikka õige mõista tagasijuurdumisena „logose süsteemi" (lk 115). Foucault'le omase pideva enesehävitusliku ümbermõtlemissunni ei-lisus pole lihtsalt asi iseeneses, vaid on jätkuva hargnemise, umbisikulisele jaa-rajale jäämise teenistuses. Ja viimaks võib küsida, kas on ehk just võimetus eristada ei-mist ja jaa-mist see takistus, mis ei lase Luksi minategelasel taibata, et Nietzsche mõistestikus kuuluvad igavene taastulemine, võimetahe ja aktiivne nihilism lahutamatult kokku suures ettekujutuses absoluutsest loomingust ning jaa-misest, mille käigus igasugune eitus maamunalt pühitakse. Nii näib, et keskendudes kohalikule ei-misele ja tõstes selle absoluudiks, jääb Luksi minategelasel mitmel puhul märkamata laiema tasandi jaa-mine.

Ainult säärase jaa-mise najal näib tähenduse omandavat ka siinse arvustuse alguses mainitud Ballardi uus ülesanne kirjandusele – leiutada reaalsus. Mõte, et väljamõeldiste virvarris võiks veel üks väljamõeldis midagi muuta, pole igal juhul enam veenev.

Siiski, sama ebaveenev näib nüüdisajal olevat ka mõte absoluutsest loomingust. Ehk ongi loominguusk üksjagu tüütavaks muutunud, eriti kuna sellest on saanud järjekordne lööksõna, mis varjab enda taga sihitu ületootmise arutut ideaali ning klišeelahenduste standardkomplekti? Ehk peab ka see mõiste, nagu üldse kõik väärtuslik, teisenema enne tõelise mõjuvuse saavutamist tuleristsetes, mis saavad alguse luksilikust žestideseeriast – seisatamisest, pearaputusest ja tüdinud toonil lausutud sõnadest: tänan, ei!

EIK HERMANN

[7] Margus Ott on juhtinud tähelepanu asjaolule, et Luksi puhul on ei-mise ja moodustamise vahel suhe siiski olemas, kuigi see on väga iseäralik suhe. See ilmneb nt Luksi tegevuses ajakirja Sitatorn toimetajana ning sotsiaalmeedias avaldatud postitustes, milles ta pöörab tähelepanu „igasugu jääkidele, väljaheidetele, eritistele". Moodustamine ongi siin ennekõike „väljaheite" moodustamine, „kus seedekulgla läbinud metafüüsika (ja võib-olla ka kirjandus) rõõmsalt segamini koos on". Heideggeri ette-heite ja heidetuse mõistetega ühte ritta paigutuv välja-heite mõiste juhib tähelepanu faasile bioloogilistes ja vaimsetes protsessides, kus satuvad kokku tagasihoidmine ja moodustamine (läbi väljaheite kogunemise aja jooksul), hävituslikkus (eelmiste maailmade purustamine) ja viljakus (tulevaste maailmade väetamine). (M. Oti isiklikust kirjavahetusest autoriga.)